

Chlumčany

Kraj: Plzeňský

Správní obvod: Přeštice

Nadmořská výška: 388 m n. m.

Počet obyvatel: 2 275

Adresa URL: www.obec-chlumcany.cz

Okres: Plzeň-jih

GPS souřadnice: 49.632558N, 13.313228E

První pís. zmínka: 1379 (645 let)

PSČ: 334 42

Historie obce Chlumčany

První historicky doložená písemná zmínka o obci pochází z roku 1379. Chlumčany jsou vsí Chlumčanů, tedy lidí žijících na chlumu, nebo pod chlumem, přičemž jako chlupy se dříve označovaly táhlé zalesněné hřebeny. V případě Chlumčan se jednalo zřejmě o zdejší Vrch či masiv Vysoké.

Krátce po svém vzniku se Chlumčany zařadily k osadám z hlediska velikosti značně nadprůměrným, tento trend si konečně podržely až dodnes.

Prvními majiteli Chlumčan byli příslušníci starého vladyckého rodu Chlumčanských z Přestavlk, kteří v okolí obce sídlili již v 1. polovině 13. století. Jejich erb byl tvořen stříbrně a černě děleným štítem, v klenotu s buvolími rohy, rozevírajícími se ve špici v tzv. sloní trouby či choboty. Od roku 1379 měli Chlumčany v držení přestavlců bratři Petr a Racek, třetí z bratří Jan se neuvádí proto, že již před rokem 1379 postoupil svůj díl majetku Petrovi a zemřel v roce 1381. Krátce nato zemřel i Racek, neboť v roce 1389 se připomíná již jen Petr se synem Mikulášem, který později zdědil celý rodový majetek, k němuž patřily Přestavky, Chlumčany a patrně i ves Háj nebo její část. Mikuláš je jako majitel připomínán ještě v roce 1412. Chlumčany byly součástí přestavlského majetku až do roku 1496, kdy byli vlastníky Racek, potomek Mikulášův, a jeho syn Jan. Tito dva rytíři prožili v Chlumčanech celé nelehké období husitských bouří. Jako naprostá většina příslušníků drobné i vyšší šlechty na Plzeňsku stáli totiž na straně katolíků a pomáhali chotěšovskému klášteru. O jejich věrnosti katolictví svědčí i fakt, že nepodepsali stízný list české šlechty proti upálení M. Jana Husa.

O tom, jak Chlumčany vypadaly v těchto bouřlivých dobách sice neexistuje dostatek historických pramenů, dle faktu, že Plzeňsko bylo po celou dobu husitské revoluce jedním z hlavních válečných území v Čechách, však můžeme právem předpokládat, že ani Chlumčany nezůstaly zcela ušetřeny - plenění statků nepřátel a jejich pomahačů bylo tehdy totiž nejen vojenskou nutností, ale přímo součástí strategie a taktiky, která měla často na úspěch tažení větší vliv, než vlastní bojová akce. V této době, dle některých autorů, v okolí Chlumčan zaniklo mnoho osad, mezi něž patřila také ves Háj. Tato fakta však nejsou podložena historickými prameny.

Po Rackovi z Přestavlk v Chlumčanech vládl od roku 1434 jeho syn Jan s manželkou Markétou, která byla nositelkou neobvyklého erbu, na zlatém štítu byla vyobrazena černá hlava osla. Byl to znak rodu ze Lnář a z Kasejovic, jenž byl spřízněn s rodem Frymberků. Markéta Janovi porodila syny Petra, Viléma, Mikuláše Vlacha a Rousa a sama zemřela před rokem 1454. Petr sloužil panu Petru ze Šternberka a v roce 1471 od něj získal hrad Buben u Města Touškova. Zemřel roku 1485, hrad po něm pak převzal jeho bratr Vilém. V roce 1496 se na Přestavlkách připomíná již Mikuláš Vlach, jak majetek získal však není známo. Mikuláš Vlach zemřel již před rokem 1502, neboť v té době již Přestavky vlastnil Oldřich Lukavský z

Hrádku. Chlumčany zdědil poslední z bratrů - Rous, který však před rokem 1468 zemřel. V té době byl jeho syn Markvart ještě nezletilý, a proto se Chlumčan v roli poručníka ujal Markvartův strýc Vilém. Sám Markvart se vlády v Chlumčanech chopil až kolem roku 1495. Ne však na dlouho, neboť již v roce 1501 celý statek prodal Matoušovi z Domaslavi.

Matouš byl královským úředníkem, na svou dobu velice vzdělaným, a již v roce 1501 sestavil registra výsad a listin království Českého pod názvem: "Registrum na deset truhlic, do kterých jsou složeny privilegia království Českého. V Chlumčanech úřadoval ještě v roce 1505 a poručníci svých nezletilých synů, Zikmunda a Markvarta, ustanovil svou manželku Elišku z Schelndorfu, která na chlumčanské tvrzi hospodařila až do své smrti.

Před polovinou 16. století drželi Chlumčany společně Zikmund a jeho synovec Jan, syn Markvartův z Domoslavi, a v roce 1545 si statek vložili do desek zemských. V roce 1560 Zikmundovi synové prodali Chlumčany Janovi Příkladovskému z Příkladovic na Smržovicích a Dobříkově, který je však nechal obratem přepsat na svého jediného syna Zdraslava. Ve vlastnictví rodu Příkladovských byla tato polovina Chlumčan až do roku 1592, kdy ji Alžběta Chanovská z Příkladovic prodala Janu Vidršperkovi z Vidršperka. Druhou polovinu Chlumčan vlastnil v té době Jan Vlasatý z Domaslavi. Posledními vlastníky této poloviny byli jeho synové Tobiáš a Volf. Ti ji prodali Janu Vidršperkarovi.

Od Jana Vidršperkara celou obec roku 1602 koupil Mikuláš Vratislav z Mitrovic. Rod Mitroviců pak Chlumčany držel po celé století. Nechybělo přitom mnoho a hned první z tohoto rodu - tedy Mikuláš Vratislav - mohl o obec velice brzy přijít. V roce 1618 se totiž během stavovského povstání přidal ke "vzpurným" stavům a postavil se císaři Ferdinandovi. Po porážce povstání mu pak za to byl celý majetek (včetně Chlumčan) zkonfiskován, po deseti letech mu však ves byla navracena, zadluženost obce totiž byla podle závěru komise větší než její hodnota.

V této době již Evropou zmítala třicetiletá válka, která pro obec znamenala nejčernější kapitolu celé své historie. Obyvatelé byli sužováni drancováním procházejících švédských vojsk, vojáci však kromě plenění a loupení do zdejšího kraje zavlekli také mor - ten zde opakovaně řádil v letech 1633 a 1634. Během této doby zemřela více než čtvrtina obyvatel! Na konci války pak kraj postihla ještě jedna morová epidemie, která ještě podtrhla zdrcující dopady války na zdejší oblast. Mnoho městských domů, chalup a gruntů zůstalo opuštěných, vrchnost proto k jejich dosídlení zvala nové osadníky z Německa, kteří tak na Dobřansku posílili již existující německou menšinu. Během jedné generace pak došlo k významné germanizaci celého regionu.

V důsledku třicetileté války byly Chlumčany po roce 1654 sloučeny s Dnešicemi. Obě vsi se tak snažily vyřešit své poválečné hospodářské problémy. Po smrti Diviše Vratislava z Mitrovic se stal majitelem spojených obcí a Mirošova Divišův syn Adam František. Po něm vše roku 1699 zdědil syn Jan Antonín, který o dva roky později získal hraběcí titul. Ve stejném roce, tedy v roce 1701 se obce dostaly do vlastnictví Adama Jindřicha ze Steinau, generála ve službách Benátské republiky. Ten spojený majetek spravoval celkem jedenáct let, aby jej roku 1712 prodal Ferdinandovi Matějovi z Morzinu. Ferdinand Matěj potřeboval pro své hospodářské aktivity značné finanční prostředky, sjednotil a utužil proto povinnosti svých poddaných. Ti museli vykonávat robotu na panském, odevzdávat naturální dávky a desátky a platit činže a další poplatky. Chlumčanům tato zátěž přinesla mnoho problémů a obec se prakticky až do reformy Františka Josefa potýkala s hospodářskou stagnací. Ferdinand Matěj chlumčanským chalupníkům navíc začal za účelem dalšího zisku odprodávat dědičné právo na grunty, které zdejší chalupníci, přestože se zde odpradávná zvykově dodržovalo, postrádali. Ceny za přiznání dědičného práva přitom byly na

tehdejší dobu a možnosti nevolníků nesmírně vysoké.

Dalším držitelem Chlumčan se po smrti Ferdinanda Matěje z Morzinu stal roku 1725 Ferdinandův syn Ferdinand Maxmilián František. Posledním majitelem Chlumčan z rodu Morzinů pak byl Ferdinandův Maxmiliánův syn Karel Josef. V letech 1746 - 1749 byla v obci postavena kaple Panny Marie. Od 70. let 18. století v obci konečně nastalo období prudkého rozvoje. Novým majitelem panství se pak stal Karel Bedřich, říšský hrabě z Hatzfeldu a Gleichenu, pán z Wittenberku, rytíř zlatého rouna a velkokníže řádu sv. Štěpána, císařský tajný rada a řídicí státní ministr vnitra. Ten panství držel do roku 1794, kdy jej postoupil Hugo Damianovi, hraběti ze Schönbornu. Schönbornové pak Chlumčany drželi až do 20. století, byli tak posledními šlechtickými majiteli obce. V této době Chlumčany čítaly 51 popisných čísel, v obci hospodařilo 12 sedláků, 20 chalupníků a 12 domkářů, dobové zápisy hovoří také o jedné židovské rodině na panské chalupě bez polí. Hugo Damian přitom podporoval růst obce vydáváním všech potřebných vrchnostenských povolení, v letech 1789 - 1819 tak v Chlumčanech přibýlo dalších 8 domkářských chalup a dva pololánní statky.

Rozvoj obce ukončily až napoleonské války. Obyvatelé během nich opět trpěli průchodem armád - např. v letech 1799 a 1800 to byl ruský expediční sbor maršála Suvorova, v roce 1805 okolím ustupovali Rakušané a za nimi táhli směrem na Plzeň Francouzi. Nejhoršími se pro zdejší kraj nakonec ukázaly být roky 1813 - 1815.

Hugo Damian předal svůj majetek roku 1817 svému synovi Fridrichu Karlu Josefovi z Schönbornu. Po Fridrichově smrti panství získal jeho syn Ervín, který se ukázal být starostlivým pánem a značně se zasloužil o rozvoj svého panství. Po něm majetek roku 1881 převzal jeho nejstarší syn Karel. Ten se oproti svému otci o chod panství příliš nezajímal a raději vedl nákladný a hýřivý život. Během několika let tak panství značně zadlužil. Panství pak předal svému synovi Janovi ze Schönbornu, poslednímu držiteli panství z tohoto rodu. Jan se o hospodářské záležitosti svého panství příliš nezajímal. Většinu času trávil různými kratochvílemi - vycházkami a projíždkami, podle pamětníků se ke svým poddaným choval přátelsky a laskavě, dokonce prý učil místní kluky hrát fotbal, tehdy ještě nepřilíš známou hru! Dobrá povaha svého majitele však hospodářství panství nepomohla, dluhy panství tak narostl do takové míry, že velkostatek musel být dán pod nucenou správu. Jan z Schönbornu se odstěhoval na zámeček do Příchovic a později do Prahy. Dvory a podniky na panství byly v roce 1906 pronajaty zájemcům, dvůr v Chlumčanech si pronajal Žid Isidor Stern. Právně však dvůr nadále náležel Schönbornům, a to až do pozemkové reformy po vzniku samostatného Československa.

Vraťme se však ještě kousek zpátky do historie, nesmíme přece zapomenout na revoluční rok 1848, který měl pro obyvatele obce zásadní důsledky. Tehdy byla totiž konečně zrušena robota! Sedláci se z ní však museli nejprve vykoupit, což některým trvalo ještě i více jak 20 let. V druhé polovině 19. století pak byla v obci zřízena škola (v č.p. 66). V roce 1873 v Chlumčanech vypukla poslední velká epidemie, smrtící nemocí tentokrát byl opět cholera. Druhá polovina 19. století byla ve zdejším kraji také ve znamení velkého rozvoji průmyslu. V jeho důsledku v Chlumčanech nastal prudký nárůst obyvatel a současně se začal měnit i celkový charakter obce - od 80. let 19. století Chlumčany přestávaly být ryze zemědělskou obcí a v době před první světovou válkou dělníci tvořili již přibližně polovinu veškerého zdejšího obyvatelstva. V roce 1873 bylo nedaleko obce nalezeno ložisko kaolinu, od této doby se tak datuje historie zdejší keramické výroby. Ještě v tomtéž roce byla na místě nálezů vybudována plavírna kaolinu a byla zahájena výroba. Od roku 1870 se za 40 let zvýšil počet domů i obyvatel Chlumčan téměř na dvojnásobek. Pro představu - v roce 1869 obec čítala 71 popisných čísel a žilo zde 497 obyvatel, v roce 1910 to bylo již 135

čísel a 981 obyvatel.

Poklidný a spokojený život v obci ukončil příchod první světové války v roce 1914. Obec tak začala pociťovat nedostatek pracovních sil, mužskou práci musely zastat ženy a nejstarší děti. Během války pak lidé strádali nedostatkem. V Chlumčanech byla během války ubytována skupina uprchlíků. Nejhorším důsledkem války pro obec byly zřejmě ztráty životů odvedených mužů, o kterých se jejich rodiny postupně dozvíдалy. Dohromady na frontách padlo 27 zdejších obyvatel, často otců rodin a hospodářů. Únorové události roku 1948 v Chlumčanech proběhly v klidu. V létě tohoto roku byla dokončena oprava návsi a výstavba betonové požární nádrže. Na konci 40. let se obec potýkala s neúspěchy v hospodaření JZD a neplnění stanovených dávek. Od roku 1951 se také zpomalila veškerá výstavba v obci (pokračovalo jen budování stadionu), padesátá léta tak můžeme oproti konci let čtyřicátých označit za období útlumu. Léta šedesátá však již opět zaznamenala úspěchy. Bylo to například otevření zdravotního střediska v roce 1963, v letech 1962 - 1963 proběhla také hlavní část výstavby nového sídliště (celkem bylo postaveno 16 bytovek s 87 byty). Součástí sídliště byla i školka a první samoobsluha v obci. V roce 1964 bylo do užívání předáno koupaliště u stadionu, začátkem října byla zahájena výstavba nové školy, a ve stejném roce také proběhla generální rekonstrukce návsi. V letech 1963 - 1964 obec zažila migrační šok, kdy počet jejích obyvatel po dokončení sídliště jednorázově stoupl o více jak 40%! V roce 1966 tak Chlumčany čítaly 2303 obyvatel. Trvalo pak několik let, než se noví přistěhovalci sžili se starými usedlíky. Nárůst obyvatel navíc způsobil podstatné změny ve vesnickém rázu života obce.

